

STJERNE RUTEN

Randers er næsten 1.000 år gammel, og der er langt over 1.000 gode historier at fortælle om byen.

På denne rute får du historierne bag 15 steder i byen - de nye, de gamle og de endnu ældre.

Følg
kortet bagerst
i folderen og
oplev Randers'
historiske
centrum

RANDERS

Randers' historiske centrum

Randers er næsten 1000 år gammel. Og der er langt over 1000 historier at fortælle. På denne rute får du historierne bag 15 steder i byen – de nye, de gamle og de endnu ældre.

Undervejs vil du kunne finde små messingstjerner i fortovet og gågaderne. Det gælder ikke alle punkterne på kortet, så vi anbefaler, at du både følger stjernerne og kortet bagerst i folderen.

En anden god anbefaling er at kigge op på bygningerne, du passerer.

Gåturen er ca. 2,5 km og meget handicapvenlig. Start og slut, hvor du vil.

Rigtig god tur!

Udgiver: Randers Kommune

FOTOS: RANDERS KOMMUNE OG RANDERS STADSARKIV

1

Rådhuset

Rådhuset blev rykket

Rådhuset er byens centrale plads med Det Gamle Rådhus på torvets østside. Rådhuset blev indviet i 1778 og lå frem til 1930 tre meter længere mod syd end dets nuværende placering. I løbet af 1920'erne steg biltrafikken i Randers så meget, at vejene måtte udvides – og så lå Rådhuset i vejen. Hele bygningen blev hævet, og jernbjælker blev lagt ind under den. Dermed kunne man trække Rådhuset til dets nye plads med tov. Det tog tre dage, før det var på plads. I dag markerer en granitvinkel i fortovet, hvor Rådhuset oprindeligt lå.

Det Gamle Rådhus var i brug frem til 1980, hvor kommuneadministrationen flyttede til Laksetorvet. Det Gamle Rådhus bruges i dag til byrådsmøder, velser og officielle modtagelser. I 2021 er rådhuset ført tilbage til sin originale farve.

Nationalhelten Niels Ebbesen

Midt på Rådhusstorvet står statuen af Niels Ebbesen. Han dræbte i 1340 den tyske Grev Gert. Statuen blev opført for 130 år siden som et resultat af den stemning, der prægede Danmark efter tabet af Sønderjylland i 1864. Danskerne ledte efter helte og nationalsymboler, og Niels Ebbesen var med sit oprør mod tyskerne en oplagt kandidat. Statuen kigger derfor også mod syd – så han kan holde øje med tyskerne. Det syv meter høje monument blev designet af billedhugger F.E. Ring og opført for penge fra den lokale borgerkomité. Selve statuen er lavet af gamle kanoner fra orlogsskibet Dannebrog.

// SE OGSÅ //

Byens ældste hus fra omkring 1463, Paaskesønnernes Gaard, med kamtakgavl er den ene af fire kendte stenbygninger fra middelalderen. Stenhuse var sjældne, så det vakte opsigt, da de tre Randers-købmænd, Anders, Peter og Niels Paaske, byggede deres store købmandsgård. I dag er kun en del af gårdens forhus bevaret og indrettet med Deli Café. Fra den nordlige ende af torvet kommer man ind i det, der i midten af 1800-tallet var Randers' gamle jødekvarter. Den jødiske menighed var dengang den største uden for København. Nygade 6 er en af få bygninger i Danmark med højbindsværk med højstolpekonstruktion. Huset, der er byens ældst bevarede bindingsværkshus, har en kompliceret bygningshistorie fra begyndelsen af 1500-tallet til ca. 1760 og med den seneste renovering i 1990'erne. Huset er den yderste bebyggelse inden for voldene i middelalderens Randers. Helenestrande hed før i tiden Helvedesgyde og havde ry for at være det sted, hvor de letlevende damer holdt til. //

FOTOS: BO JANTING CHRISTENSEN

2

Østervold og Den Jyske Hingst

Den gamle byvold

Østervold går omtrent der, hvor den gamle byvold gik omkring Randers for 500 år siden. Houmeden stødte op mod volden på den anden side, så det er nemt at se på et kort, hvor lille Randers var på det tidspunkt. Volden beskyttede byen mod røvere og fjender og hjalp med at kontrollere handlen. Alle købmænd skulle betale told af deres varer ved en af voldens tretten byporte.

// VIDSTE DU //

At lige der, hvor Østervold møder Slotsgade, løb Christian 3.s kanal? Her lå nemlig Slotsmøllen, som blev forsynet med vand fra kanalen. Den 5,4 km lange kanal løb mellem Nørre Å ved Fladbro og til den vestlige udkant af Randers. Den blev anlagt i 1553 for at kunne forsyne voldgravene omkring middelalderbyen og Dronningborg Slot, samtidig med at den altså også tilførte vand til Slotsmøllen. //

Moderne byporte

I dag er de gamle byporte for længst væk, men siden starten af 1990'erne har Randers Kommune opført nyfortolkninger af byportene. En af dem er Red Fall, som står i bunden af Østervold. Den er designet af kunstneren Ingvar Cronhammar og er en af de første fem nye byporte. Nu omkranses kunstværket af et nyt stort regnvandsbassin som indvies i efteråret 2021. Se den ældste byport ved Laksetorvet.

Randers - hestenes by

Den mest berømte skulptur både på Østervold og i hele Randers er Den Jyske Hingst. Statuen markerer ikke bare Randers' lange historie med store hestemarkeder, men også den store betydning markederne havde for byens økonomi og udvikling. Hestemarkederne kunne helt op til 1940'erne rumme over 2000 heste ad gangen og foregik på Torvegade. Markederne stoppede i løbet af 1950'erne, men allerede ti år senere rejste man Den Jyske Hingst for at mindes markedernes og hestenes betydning for Randers. Statuen blev lavet af billedkunstneren Helen Schou.

Kunst på Østervold

Den Jyske Hingst og Red Fall fik i 2019 selskab af ny udendørskunst. På gavlen til Spar Nord blev lavet et stort vægmaleri om Spække – spækhuggeren, der for 30 år siden forvildede sig ind i Randers Havn og opholdt sig der en hel måned. Maleriet er udført af graffitimaleren Etnik. Midt på Østervold står skulpturen Fontænen, designet af Ingvar Cronhammar.

3

Underværket

En kreativ by i byen

Underværket er et utraditionelt handels- og kulturhus, der blev indviet i 2000. Her er der fokus på kultur i alle tænkelige former – møder på tværs af etnicitet, kunsthåndværk, handel, spisesteder og mange forskellige foreninger. Det fungerer mest af alt som en kreativ by i byen. Underværket er vært for over 500 arrangementer om året, heriblandt markeder, møder, kurser, foredrag, udstillinger, kostvejledninger, koncerter med jazz, folkekemusik og blues og danseevents med alt fra salsa til ballet. Underværket driver desuden Randers Skøjtebane i perioden december til marts hvert år.

// SE OGSÅ //

Ved Stemannsgade nr. 11 og Jens Otto Krags plads ses en mindeplade for Jens Otto Krag, statsminister fra 1962-1968 og 1971-1972. //

// VIDSTE DU //

At Randers faktisk huser Danmarks ældste offentlige ejede lystanlæg? Tøjhushaven, som ligger kun et stenkast herfra, blev etableret i 1801-1802. "Tøjhuset", arsenalet som blev bygget for at opbevare artilleri, blev opført så smukt, at man mente det fortjente lige så smukke omgivelser. Derudover fik byens borgere et område, hvor de kunne spadsere – noget der var savnet i byen. //

Frk. Jensens Gård

Bag underværket. Gården er en hyldest til den randrusianske kogebogsskribent Kristine Marie Jensen – bedre kendt som Frk. Jensen. Tanken med gården er, at den skal være en urban garden med krydderurter til fri afbenyttelse og et frirum for hele familien. Vindmølledele på og i jorden er en del af kunstværket Nedfald Fra Mir. Tag evt. et stop på ruten her og lad gerne børnene lege på kunstværket. Bemærk, at alle døre fra Frk. Jensens Gård fører ind i Underværket.

Randers' eneste statsminister

Ved siden af Underværket ligger Jens Otto Krag's Plads, opkaldt efter Randers' nok mest berømte bysbarn Jens Otto Krag. Han var statsminister af to omgange mellem 1962 og 1972 og fik Danmark med i EU i 1972. Han var også manden bag citatet: "Man har et standpunkt, til man tager et nyt".

Tag en afstikker til GAIA

Fra Underværket kan man overveje at tage en afstikker fra Stjerneruten og gå ned af Toldbodgade langs havnen til GAIA Museum Outsider Art. I billeder og oplevelser viser GAIA Museum kunst skabt af kunstnere på kanten af den sociale normalitet og udenfor den etablerede kunstverden. Her er liv, humor og højt til loftet. GAIA Museum Outsider Art fortæller de historier, der ellers ikke bliver fortalt.

4

Kulturhuset

Kunst til enhver smag

Kulturhuset rummer Randers Kunstmuseum, Museum Østjylland og Randers Bibliotek – alle med gratis adgang og spændende tilbud for alle mellem 0 og 99 år. På 2. sal ligger Randers Kunstmuseum med tre permanente udstillinger – de surrealistiske COBRA-kunstnere, de nationalromantiske danske malere og installationen Det Kosmiske Rum. Desuden er der løbende særudstillinger med kunstværksteder, hvor du også selv kan få lov at lave kunst. Museum Østjylland har til huse på 1. sal, hvor du kan tage på en kulturhistorisk rejse. Udstillingerne tager bl.a. udgangspunkt i livet ved Randers Fjord fra de allerførste menneskers ankomst i stenalderen til moderne tid. I stueetagen ligger Randers Bibliotek, fyldt med masser af viden for børn og voksne. Der er elevator i bygningen.

Gå under Ringens regnbue og se Karin Michaëlis

Kulturhuset består af to bygninger – den store kvadratiske betonblok designet af arkitekt Flemming Larsen i 1960'erne og den gamle røde murstensbygning, der i gamle dage husede Teknisk Skole. Kulturhusets hovedindgang er markeret med skulpturen Ringen af Viero Colaros. Den simple skulptur er ganske elegant i dagslys, men kommer virkelig til sin ret i mørket, hvor den lyser i alle regnbuens farver. Overfor hovedindgangen ses den helt nye skulptur af Karin Michaëlis. Hun voksede op i Randers og blev bl.a. kendt for at kæmpe for kvinders frihed og identitet. Hendes forfatterskab blev internationalt anerkendt.

Dyt-hvad?

På ruten mellem Kulturhuset og Slotspladsen kommer du forbi gaden Dytmærskén. Den almindelige forklaring på det noget specielle navn er, at gaden er opkaldt efter de mange købmænd, der i middelalderen kom til Randers helt fra Ditmarsken i Slesvig-Holsten.

// SE OGSÅ //

Det store keramiske relief, som hænger lige til højre for indgangen af Kulturhuset, blev udført i 1971 af Asger Jorn på opfordring af Statens Kunstfond, Randers Kommune og Randers Biblioteks- og museumsbygning. Jorn valgte denne placering frem for på den centrale væg i forhallen, fordi han bedre kunne udnytte sidelyst og derved formidle forholdet mellem interiør og eksteriør. Selv sagde han: "Jeg tror, man skal arbejde ude i hjørnerne". //

5

Slotspladsen

Fra kloster til slot

I middelalderen lå her på pladsen Gråbrødre Kloster, der efter reformationen blev overtaget af Kong Christian 3. Han omdannede det til Dronningborg Slot, og pladsen har beholdt sit navn efter slottet, selvom det blev revet ned for over 300 år siden.

Morderisk husbestyrerinde

Den mest berømte beboer på slottet var dog hverken en konge eller en dronning, men Bodil Steens. Hun var husholderske på slottet sidst i 1600-tallet og var kendt som en voldelig hustran. Flere gange blev hun anklaget for mord på slottets tjenestefolk, og under en af sagerne blev et af vidnerne endda skudt under mystiske omstændigheder. Alligevel blev Bodil Steens aldrig dømt for sine forbrydelser pga. manglende beviser. Noget ret-

færdighed var der dog til – Steens blev senere dømt for at fornærme kongen og døde i fængslet Hammershus på Bornholm. 300 år efter sin død har Bodil Steens stadig ikke fundet ro i graven. Det siges, at hun kører gennem Randers hver nat som et ondt varsel.

Tretten kugler for tretten veje

Anderledes fredfyldt er de tretten hvide kugler på Slotspladsen. De er en del af kunstværket Et Randers Spil af billedkunstner Per Neble og repræsenterer de tretten landeveje og byporte, der i gamle dage førte ind til Randers. Du kan se to af de moderne byporte på stjerneverden på Østervold og Laksetorvet. I dag er Slotspladsen rammen om handel, udendørs cafémiljø, legeplads og underholdning.

// VIDSTE DU //

At det kan være – men vides ikke – at den lille bronzefigur Randers-Madonna har tilhørt Gråbrødre Kloster. Den blev fundet ved en opmudring af Randers Fjord i 1828. Den stammer sandsynligvis fra Frankrig og har sikkert tilhørt et af byens klostre, måske som en del af et gyldent alter. Originalen findes på Nationalmuseet, men en kopi af figuren kan ses på Museum Østjylland, Randers. //

FOTOS: JAKOB LERCHE

6

Brødregade og Randers Handsker

Handelscentrum i 400 år

Brødregade er opkaldt efter det Gråbrødre Kloster, der engang lå på Slotspladsen, og det vidner om gadens lange historie. I dag er gaden en af Randers' centrale gågader, men Brødregades forbindelse til handel går mange hundrede år tilbage. Allerede for 400 år siden var gaden domineret af købmandsgårde, der levede godt af den store handel i købstaden Randers. Gårdene står der endnu som en lang række velbevarede bindingsværkshuse. Læg særligt mærke til nr. 24 - 26, Englehuset, og nr. 25, Niels Christensens Gård – begge har tilhørt store handelsmænd og er blevet restaureret indenfor de sidste 20 år.

Royale handsker

Mindre prangende end de store gårde, men mindst lige så imponerende, er Randers Handsker. Den lille butik

sælger handsker fra Nordeuropas eneste handskefabrik og har gjort det siden 1600-tallet. Det er heller ikke hvem som helst, der går med Randers Handsker – den franske dronning Marie Antoinette siges at have været trofast kunde, og Randers Handsker er i dag Kongelig Hofleverandør. I 2020 modtog kronprinsparret et par hver, da de afholdt et stort TV-show på Værket i Randers.

Litterær arv

I denne gade boede også forfatteren og Nobelprisvinderen Henrik Pontoppidan i en årrække. Han var med til at gøre Randers landskendt med sine bøger, hvor han ofte beskrev sine barndomsoplevelser i byen. Han skrev bl.a. om sin tid som elev på Latinskolen i Helligåndshuset.

// VIDSTE DU //

At der i Tårngade lå den middelalderlige Skt. Clemens Kirke? I årene fra omkring 1160-1540 stod Skt. Clemens Kirke her. Kirken blev revet ned, men tårnet blev stående, og Tårngade er opkaldt efter det. Tårnet brændte i 1671 og blev nedbrudt i 1724-36. I 1963 fik byen igen en kirke opkaldt efter Sct. Clemens – den ligger i Vestparken med smuk udsigt over parken og Gudenåen. //

7

Niels Ebbesens Hus

Mordet på Den Kullede Greve

I Storegade finder du Randers' største bevarede bindingsværkshus i tre etager. Ifølge myten var det her, at Niels Ebbesen slog Grev Gert ihjel for 700 år siden. Tilbage i 1332 måtte den danske konge pantsætte store dele af Danmark til tyske herremænd for at betale den forrige konges krigsgæld. Jylland og Fyn blev pantsat til Den Kullede Greve, Grev Gert af Holsten. Greven udsultede både danske bønder og herremænd med høje skatter, og det førte til et stort oprør. Oprøret kulminerede i 1340, hvor Niels Ebbesen og hans mænd trængte ind i grevens hus i Storegade og dræbte ham.

Drabet fik stor betydning – både for Danmark og Niels Ebbesen. Efter drabet fik Danmark igen en dansk konge, og Niels Ebbesen blev nationalhelt.

Luk ikke lugen!

Hvis du ser efter, kan du se, at den ene af lugerne på anden sal er åben. Ifølge myten er det det værelse, hvor Grev Gert blev slået ihjel, og lugen skal være åben for at sikre, at grevens ånd kan komme ud – også her så mange århundreder senere. Faktisk er det en del af historien, at ulykker og uheld vil regne ned over Randers, hvis lugen nogensinde lukkes.

// SE OGSÅ //

De smukke gamle købmandsgårde i Storegade. Her findes sande oaser med charmerende baggårdsmiljø. Bemærk især her nr. 11 og 13. Gadens mange restauranter og barer indbyder til en måske tiltrængt pause på turen. Skråt overfor i Vestergrave nr. 48 er det smukke bindingsværkshus fra 1649. Læg mærke til porthammer og relief på gavlen. I Vestergrave nr. 42 ligger Store Rosengård fra 1600-tallet. Huset var dengang beboelse for to familier. //

8

Håndværksmuseet

Prøv kræfter med gamle håndværk

Håndværksmuseet rummer 24 komplette værksteder med forskellige håndværk fra handskemager til snedker til fotograf. Værkstederne er bygget op, som de ville have set ud, da de var i brug. I mange af de gamle værksteder står erfarne håndværkere klar til at fortælle om og vise deres håndværk frem. Du har som gæst også rig mulighed for at prøve de forskellige håndværk selv.

Håndværksmuseet er en del af Museum Østjylland og huser desuden også de to landsmuseer Det Danske Frisørmuseum og Det Danske Optikmuseum. Museet er indrettet i spritfabrikkernes gamle pakhushus, der i sig selv repræsenterer de danske håndværkstraditioner med sine imponerede tømmerkonstruktioner.

Der er gratis adgang til museet. Der bliver ofte holdt særlige arrangementer og events, så husk at tjekke museets hjemmeside, inden du tager af sted.

Skulptur i åen

På ruten mellem Håndværksmuseet og Laksetorvet kan du se en af byens mange skulpturer midt ude i Gudenåen. Det er Krukken af Mogens Møller – en stor bronzeskulptur af en vase, der sprøjter vand på en lille pige under en paraply. Skulpturen kan også ses fra Randers Bro og hilser de mange besøgende og pendlere velkommen. Du kan læse mere om byens skulpturer på Randers Kommunes hjemmeside eller i brochuren "Skulpturer i Det Fri".

// SE OGSÅ //

Herfra ses også, på gavlen af Randers Kommunes administrationsbygning, den fire meter høje relief i keramik fra 2002 af Peter Carlsen. Som den skumfødte Venus står Peter Carlsens nøgne rygvendte kvinde op af Gudenåens vand, hvor symbolet for Randers, tre lakse, springer. Myten om den romerske Venus henlægges til en lokal kontekst – Randers, og forvandles, måske med et ironisk smil på læben, til historien om en køn Randerspige. Mod øst ses Gudenåen Paradisøen og det genskabte Sven Dalsgaard-værk "Pigen i Gudenåen". I 2014 i forbindelse med at kunstneren kunne have fyldt 100 år, genskabte elever på Tradium den omstridte skulptur i stål. Det er her, hvor Gudenåen løber ud i Randers Fjord. Byen Randers opstod helt tilbage i vikingetiden. Man ved, her blev slået mønt fra omkring 1086 med Knud den Helliges navn. Randaros var navnet dengang. "Ran" betyder skænt/skråning" og "aros" betyder ved flodens munding". //

// VIDSTE DU //

At Lille Rosengård, som vejen er opkaldt efter, i dag ligger i Den Gamle By i Aarhus? I 1600-tallet blev der i kvarteret omkring Østergrave opført spartanske husrækker til småhåndværkere og arbejdere – såkaldte bonderækker. I den østlige ende af Vestergrave ses endnu en rest af en sådan bebyggelse; Store Rosengård (ny-restaureret i 1996). Oprindeligt omfattede bebyggelsen også Lille Rosengård (en gavllænge til Store Rosengård). I Lille Rosengård boede folk fra de dårligst stillede sociale lag til leje. Huset blev opført i Vestergrave på hjørnet af den vej, der i dag hedder Lille Rosengård. I 1931 blev Lille Rosengård flyttet til Den gamle By i Aarhus, hvor den i dag udstilles med løsstøberi, sæbesyderi, skomagerværksted, bødker og billedskærer. //

9

Laksetorvet

Byen ved åmundingen

Gudenåen har altid haft stor betydning for Randers. Byen opstod helt tilbage i vikingetiden på stedet, hvor Gudenåen løber ud i Randers Fjord – lige ud for hvor Laksetorvet ligger i dag. Dengang hed byen Randaros, der meget passende betyder ”byen på bakken ved åmundingen”.

// VIDSTE DU //

At du faktisk kan fiske lige midt i byen? Gudenåen og Randers Fjord byder på et fantastisk varieret fiskeri. Gudenåen er kåret som et af de 10 bedste laksevanede i Europa. Den lange overgang fra fersk- til saltvand giver gode levevilkår for de mange arter, der findes her. Der er laks, havørred, sandarter, gedder, aborrer, fredfisk, multer, fladfisk og mange flere arter. Husk, at du kan købe dit fisketegn online. Læs mere på www.visitranders.dk //

Randers-laks

Med Gudenåen kom de store laks, som Randers altid har været kendt for, og som Laksetorvet er opkaldt efter. Der er stadig rig mulighed for at fiske laks i Gudenåen omkring Randers. Den hidtil største laks fra Gudenåen blev fanget mellem Langå og Randers i 2009 – den var 124 cm og vejede 21,1 kg.

Den første byport

På Laksetorvet står byporten lille r, designet af Børge Jørgensen. Lille r markerer den ene af Randers' tretten indfaldsveje, og efter planen skal hver vej have sin egen byport, ganske som for 500 år siden. Indtil videre er der fem byporte. Stjerneruten går også forbi en af de andre byporte; Red Fall på Østervold.

// SE OGSÅ //

Fra Justesens Plæne ved Randers Regnskov er der adgang til den gamle træksti "Pramdragerstien" langs Gudenåen og til Vorup Enge. Engene blev i 2003 genskabt som vådområde. Det er også her fra det sted, pramfarten havde sit udgangspunkt. Det traditionelle Gudenå-fartøj var en fladbundet pram, også kaldet en kåg. Besejlingen blev dog vanskeliggjort af den ringe vanddybde visse steder. Sidst i 1700-tallet blev der iværksat opmudring af åen, og senere anlagdes en træksti langs åen. Ned ad Gudenåen kunne prammene glide med strømmen, men opad måtte de trækkes af heste eller pramdragere. Disse pramdragere var stærke og barske fyre. Pramfarten havde sin storhedstid i 1800-tallet, hvor der blev fragtet korn, tømmer, tegl, kul og især papir fra Silkeborgs papirfabrikker. I 1918 blev kraftværket ved Tange opført, hvor Elmuseet er nu. Dæmningen hindrede fri passage, og det blev dødsstødet for pramfarten. //

10

Randers Regnskov og Vorup Enge

Besøg hele verden i Regnskoven

Med 450 plantearter, 200 dyrearter og tre kontinenter samlet i Randers Regnskov behøver du ikke rejse hele verden rundt for at opleve den. I de tre store kupler får du en tropisk oplevelse med fritlevende aber, leguaner og dovendyr. Regnskoven er et bombardement af natur- og dyreoplevelser. I det tropiske klima med lianer, kæmpe vandfald og fantastiske planter kan du komme helt tæt på dyrene og endda være med til at fodre nogle af dem.

Udenfor kuplerne og Tidsrejsen

Randers Regnskov er i de seneste år også rykket udenfor. Udover at du kan opleve det fine jaguaranlæg udenfor, kan du som noget nyt opleve Tidsrejsen. Tidsrejsen er et samarbejde med Randers Regnskov, Museum Østjylland og Randers Naturscenter. Med Tidsrejsen kan du

opleve fortiden i nutiden og bl.a. opleve Hyænesletten og den europæiske los i Regnskoven. Her er målet at formidle den unikke historie, der er i hele Randers og omegn. Geografisk arbejdes der med 52 udvalgte steder i naturen og i udendørsarealerne i Randers Regnskov.

// VIDSTE DU //

At man kan gå hele vejen rundt om Vorup Enge med slutdestination ved regnskoven. Man kan benytte sig af den nye gangbro, der er lavet i forbindelse med E45-bilbroen over Gudenådal. Med en medbragt madpakke er det muligt at nyde naturen i Vorup Enge i pavillonen, hvor en bæk er stillet til rådighed. Med to fugletårne er det også muligt at komme over jorden, hvor de forskellige fugle kan betragtes. //

11

Randers Kloster

Fra hospital til "kloster"

I middelalderen var Randers kendt for sine mange klostre som Gråbrødre Kloster på Slotspladsen, men de blev alle nedlagt efter reformationen. Det betød, at der ikke længere var nogen til at tage sig af de syge, fattige og gamle i Randers. Derfor fik kongen for 500 år siden bygget et hospital, der ironisk nok kom til at hedde Randers Kloster.

De nuværende bygninger er kun 150 år gamle, men deres formål i dag er det samme som altid – at passe på de gamle og svage med ældreboliger og plejecenter. Inskriptionen over døren lyder "Hvad der saas i Kjærlighed vil blive høstet i Glæde". Lige ved siden af Randers Kloster ligger Randers Klosterkirke og dens kirkegård – der heller aldrig har været tilknyttet et rigtigt kloster,

men i stedet det gamle hospital. For at gøre forvirringen komplet har Randers Kloster desuden givet navn til Hospitalsgade, som Stjerneruten følger.

Kere-hvad?

Ved Randers Kloster ligger gaden Kereveder, der nok er det mærkeligste gadenavn i Randers. Man mener, at navnet er en fordanskning af det tyske "kehr um wieder", vend om igen, da gaden oprindeligt var blind.

// VIDSTE DU //

At du kan gå en tur på Randers Klosters egen kirkegård? Kirkegården ligger på hjørnet af Vestervold. Det er en lille privat kirkegård, og man skal derfor have tilknytning til klosteret for at kunne blive begravet eller bisat her. Der er offentlig adgang med indgang gennem lågen fra Blegdammen. //

12

Sct. Mortens Kirke

Den barmhjertige Morten

Sct. Mortens Kirke er den ældste kirke i Randers og den eneste af byens fem middelalderkirker, der stadig står. Den nuværende kirke er 500 år gammel, men der har ligget en kirke på samme sted i over 700 år. Kirken er indviet til Sct. Morten, der er helgen for barmhjertighed over for de fattige i samfundet og derfor var en af middelalderens mest populære helgenskikkelser.

Gotisk købstadskirke

Sct. Mortens Kirke er en stor og usædvanlig smuk gotisk købstadskirke med mange flotte billedskæringer indvending. Både dens størrelse og flotte design viser, at Randers var en rig og vigtig købstad i middelalderen. Der har været mange tilføjelser til kirken over årene – tårnet med det karakteristiske løgspir blev tilføjet for 200 år si-

den, i 1990'erne blev tårnet opdateret med et automatisk klokkespil, og i 2004 fik kirken en ny, moderne altertavle. Tilbygningen bag kirken er et nyt sakristi fra 2017. Kirken er åben for besøgende i dagtimerne. Læg mærke til de mange gader omkring Sct. Mortens Kirke, der er opkaldt efter den – Kirkegade, St. Kirkestræde, Lille Kirkestræde, Vester Kirkestræde, Kirketorvet og Sct. Mortens Gade.

Sct. Mortens Kirke var tilknyttet Helligåndsbrødrenes Kloster og var faktisk en af klosterets fløje, hvor Helligåndshuset var en anden.

// VIDSTE DU //

At der er indskrevet navne i murene på Sct. Mortens Kirke (på sydsiden – til højre for indgangen)? Tidligere begravde man folk i kirken, men i 1805 blev det forbudt ved lov. Derfor blev det næstbedste, at blive begravet så tæt på kirken som muligt. Rundt om Sct. Mortens Kirke lå kirkegården, og det er derfor, at du kan se navne indgraveret på murene – det er nemlig en slags gravsten.

13

Torvegade

Centrum for hestemarkeder

Randers var længe kendt for sine store hestemarkeder, som statuen Den Jyske Hingst på Østervold også symboliserer. Torvegade var vært for de største markeder – der kunne være op til 2000 heste i de smalle gader samtidig. Og det var ikke småpenge, der blev handlet for. Historien går, at en hestehandler kunne tjene så mange penge, at han kunne dække Rådhuset for enden af gaden med pengesedler på højkant.

Berømtheder i Randers

Længere oppe ad gaden ligger Hotel Randers. Det er et af Danmarks ældste hoteller og har huset så forskellige berømtheder som Kong Christian 10., Keith Richards fra Rolling Stones og H. C. Andersen. Den sidste havde ikke just et godt ophold på hotellet. Han skrev i gæstebogen;

”Det var en helvedes nat, jeg lå som i et dampbad, tæt ved græd et lille barn, og på gangen gik jyske hestehandlere med tunge støvler”.

Traditionelt moderne

Hotel Randers har altid haft en eksklusiv aura – en overnatning kostede fx hele 2,5 kr. tilbage i 1904 – og der er meget at opleve for både den gastronomi- og kunstinteresserede. En af salene er dekoreret af Jean René Gauguin i art deco-stil, en med smukke kunstværker af Erik A. Frandsen, og det moderne brasserie er indrettet som en fusion af det moderne og traditionelle. Hotellets bar er dekoreret af Kristian von Hornsleth.

// VIDSTE DU //

At Hotel Randers har spillet en rolle i modstandsbevægelsen? Under en større ombygning af Hotel Randers i 1970'erne blev der fundet våben i vægpanelerne. Disse kan spores tilbage til den kendte modstandsgruppe Hvidstengruppen.

14

Helligåndshuset

Fra klosterhospital til skole

Helligåndshuset blev bygget for 600 år siden som hospital for munkene i Helligåndsklosteret og var en del af det samme klosterkompleks som Sct. Mortens Kirke. Da klosteret blev lukket efter reformationen, blev bygningen i mange år brugt som byens Latinskole.

Danmarkskendte forfattere

Latinskolen danner fælles ramme for to af Randers' største forfattere – Steen Steensen Blicher og Henrik Pontoppidan. Steen Steensen Blicher var i en periode lærer på skolen omkring 1810, inden han for alvor begyndte at skrive de digte og noveller, der gjorde ham berømt i hele landet. 40 år senere var Henrik Pontoppidan elev på skolen og brugte sine oplevelser som barn og ung i Randers som inspiration til sin bog Lykke-Per. I 1917 vandt

Henrik Pontoppidan som den første dansker Nobelpriisen i litteratur for bl.a. Lykke-Per. I dag står der buste af både Blicher og Pontoppidan foran Helligåndshuset for at minde om deres værker – og tilknytning til Randers.

Overlevede nedrivningsplaner

Sidst i 1800-tallet var Helligåndshuset så faldefærdigt, at man overvejede at rive det ned. Heldigvis blev det i stedet restaureret og har siden været både folkebibliotek og turistkontor. I dag er det en udstillings- og mødebygning.

// SE OGSÅ //

Overfor Helligåndshuset over porten til Erik Menveds Gård ses Belas bronzestatue af Kong Erik Menved, der gav byen sine købstadsrettigheder i 1302. Skulpturen viser den 28-årige konge med dokumentet med købstadsrettighederne i den ene hånd og sværdet i den anden – parat til både at forsvare sig selv og håndhæve de rettigheder, han havde givet til Randers. For at opnå støtte fra de større byer i Danmark uddelte kongen privilegier til dem. I marts 1302 opholdt kong Erik Menved sig i Viborg, og hertil begav sig en gruppe af byens købmænd. Den 8. marts 1302 overrakte kongen dem dokumentet, som fritog Randers-købmændene for told overalt i riget undtagen Skanør marked. Ni år senere blev privilegiet fornyet, og byen fik samtidig sin egen stadsret.

15

Houmeden

Forskansningen ved byporten

Houmeden er en af Randers' middelaldergader, der har overlevet helt til i dag. Det lidt specielle gadenavn kommer af ordet "homej", der betyder en forskansning foran en byport. Randers var i middelalderen omkredset af en vold til at beskytte byen og handlen, og her stødte Houmeden op til volden mod vest. Østervold markerer, hvor den østlige side af volden gik. Det er derfor nemt at se på kortet, hvor lille Randers var dengang for 500 år siden.

Gammel handelsgade

Handlen har altid været vigtig for Houmeden. I gamle dage var der store markeder, hvor bønderne kom ind og solgte deres varer på Erik Menveds Plads ved Helligåndshuset. I dag står statuen Konen med Æggene på pladsen og markerer den lange handelshistorie i gaden. Statuen er lavet af Ane Brügger.

Danmarks første gågade

I dag er Houmeden gågade, og det har den været siden 1963. Det gør den til den ældste gågade i hele Danmark. Man troede dengang på, at det ville være godt for butikkerne, handlen og bylivet generelt, hvis folk kunne gå på hele gaden og ikke skulle bekymre sig om biltrafikken – og det fik man jo ret i.

// VIDSTE DU //

At du kan se en udstilling med kakkellovnslåger ved Store Voldgade? (I gården med indgang gennem lågen). I ejendommen Store Voldgade nr. 6 drev Knud Christensen en filial af Vejle Støbegods, og det fortælles, at han under 2. verdenskrig gemte illegale våbenlagre på sin ejendom. Han samlede også på støbejernsplader fra ovne fra områdets gårde og herregårde. Pladerne er produceret i Norge og i Tyskland i 1700- og 1800-tallet, og enkelte er udstillet her, hvor de ved tinglyst deklaration skal forblive.

Stjerneruten

1. Rådhusstorvet / Side 4
2. Østervold og Den Jyske Hingst / Side 6
3. Underværket / Side 8
4. Kulturhuset / Side 10
Museum Østjylland
Randers Kunstmuseum
Biblioteket
5. Slotspladsen / Side 12
6. Brødregade og Randers Handsker / Side 14
7. Niels Ebbesens Hus / Side 16
8. Håndværksmuseet / Side 18
9. Laksetorvet / Side 20
10. Randers Regnskov og Vorup Enge / Side 22
11. Randers Kloster / Side 24
12. Sct. Mortens Kirke / Side 26
13. Torvegade / Side 28
14. Helligåndshuset / Side 30
15. Houmeden / Side 32

// VIDSTE DU //

At kunstneren Sven Dalsgaard var fra Randers. Hans kunst kan du finde rundt i hele byen og på Randers Kunstmuseum. På Randers Kommunes hjemmeside kan du finde en Sven Dalsgaard-kunstrute.

Kort over Stjerneruten

Randers er en af Danmarks ældste købstæder, og byen er særlig kendt for sin smukke beliggenhed tæt på Gudenåen og Randers Fjord. Randers har en bred vifte af oplevelser for såvel store og små inden for både kunst, kultur og historie. Dertil kommer den hyggelige bymidte med skønne shoppingmuligheder, lækre madoplevelser og spændende events.

Se mere på
www.visitranders.dk

RANDERS

